

УДК 378.126:614: 372.881.111.1
DOI 10.11603/m.2414-5998.2021.4.12491

Л. В. Лимар

ORCID <https://orcid.org/0000-0002-9407-1066>

ResearcherID D-3586-2017

Scopus Author ID 55309556000

Національний медичний університет імені О. О. Богомольця

СТРУКТУРА ТА ЗМІСТ АНГЛОМОВНОЇ АКАДЕМІЧНОЇ КОМУНІКАТИВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ МАЙБУТНІХ ДОКТОРІВ ФІЛОСОФІЇ ГАЛУЗІ «ОХОРОНА ЗДОРОВ'Я»

L. V. Lymar

O. Bohomolets National Medical University

STRUCTURE OF ENGLISH ACADEMIC COMMUNICATIVE COMPETENCE OF FUTURE MEDICAL DOCTORS OF PHILOSOPHY

Анотація. Освітньо-наукова програма навчання майбутніх докторів філософії спеціальності «Охорона здоров'я» передбачає формування англomовної професійної комунікативної та академічної компетентності протягом навчання. Автором визначено англomовну професійну комунікативну та академічну компетентність як сукупність знань, умінь та навичок застосування загальної, медичної та академічної англійської мови при взаємодії в медичному та академічному середовищі, з метою досягнення комунікантом поставлених професійних та наукових цілей. Аналіз наявних структур та особистий досвід автора привели до формулювання структури англomовної академічної медичної комунікативної компетентності, в межах якої було визначено три підтипи компетентності: мовну (загальномовна компетентність), соціокультурну (академічна) та професійну (медична мовна). Кожний із підкомпонентів має три частини: когнітивну (знання компонента та способи його вивчення, представлене терміном знання), практичну (практичне застосування, представлене терміном уміння та навички) та індивідуальну (що являє індивідуальні особливості особи, які впливають на презентацію компонента). Визначено, що високий рівень розвитку *англomовної академічної медичної комунікативної компетентності* характеризується високим рівнем (C1) сформованих знань, умінь і навичок застосування загальної, академічної та медичної англійської мови при фаховій та академічній комунікації, ефективній взаємодії комуніканта, обранням правильних стратегій комунікації, відповідно до існуючих етичних та біоетичних стандартів медичної та наукової взаємодії, позитивною комунікативною настановою, сформованою «Я-концепцією» себе як науковця і медика, здатністю до продуктивної взаємодії. Сформованість даної структури є метою вивчення майбутніми докторами філософії медичних спеціальностей курсу «Англійська мова академічного та медичного спрямування».

Ключові слова: академічна комунікативна компетентність; доктори філософії; охорона здоров'я; підготовка.

Abstract. The curriculum of the Doctors of Philosophy Program in Medicine provides for the development of English professional communicative and academic competence during the studies. The author states that the issue of academic language competence, particularly that of medical specialists, has been insufficiently studied. The communicative and academic competence has been defined by the author as a combination of knowledge and skills of application of the general, medical and academic English during person's interaction in the medical and academic environment, in order to reach the professional and scientific goals defined by the communicator. The literature review and personal experience prompted the author to define structure of English medical academic communicative competence, including three subtypes: language competence (general English language competence), social-cultural (academic English) and professional (medical English) one. Each of the subtypes includes three parts: the cognitive (knowledge of the subtype essence and methods of its learning, represented by KNOWLEDGE), practical (practical application, represented by SKILLS) and the individual one (representing individual characteristics of the person which may well affect representation of the component). The author has defined that high level of English academic medical communicative competence is characterized by the language knowledge level C1, including the knowledge and skills of the general, medical and academic English which could be applied during general, medical and academic communication as well as effective interaction of the communicator. The high level is also characterized by the correct communication strategies choice, effective interaction of the communicator, using the appropriate strategies due to ethical and bioethical academic and medical standards, positive communication mindset, well-shaped "I-image" of the communicator as a scientist and a physician, able to interact productively. Developing such structure during the postgraduate studies by future medical Doctors of Philosophy should be pursued during the course of "Medical and academic English".

Key words: academic communicative competence; doctors of philosophy; healthcare; studies.

© Л. В. Лимар

Вступ. Підготовка докторів філософії спеціальності «Охорона здоров'я» здійснюється в межах Постанови Кабінету Міністрів України від 3 квітня 2019 р., згідно з якою підготовка майбутніх докторів філософії здійснюється протягом їх навчання в аспірантурі закладу вищої освіти за денною, вечірньою чи заочною формами навчання [6]. Освітньо-наукова програма навчання майбутніх докторів філософії передбачає набуття таких кваліфікацій: здобуття мовних компетентностей, необхідних для представлення та обговорення результатів своєї наукової роботи як українською, так і іноземною мовою, розуміння академічних текстів зі спеціальності, організації академічної взаємодії дистанційно, а також оф-лайн, відповідно до стандартів вищої освіти та світових академічних вимог. Новітність теми спричиняє її недостатню вивченість в Україні, що обумовлює нагальну потребу визначення структури мовної (англомовної) академічної комунікативної компетентності майбутніх докторів філософії медичних спеціальностей галузі «Охорона здоров'я» (далі – англomовної академічної медичної комунікативної компетентності) з метою корекції навчальної програми та покращення навчального процесу.

Мета статті – на підставі проведеного аналізу літературних джерел та власного досвіду автора визначити структуру англomовної академічної комунікативної компетентності докторів філософії медичних спеціальностей.

Теоретична частина. Зважаючи на порівняно низьку дослідженість питання англomовної академічної комунікативної компетентності докторів філософії, зокрема медичної спеціальності, автором було проаналізовано існуючі структури комунікативної компетентності та адаптовано їх до академічної комунікативної компетентності лікарів-науковців. Так, адаптувавши структуру Л. В. Назаренко та І. М. Мельничук [3], виділяємо такі компоненти академічної медичної комунікативної компетентності:

1. Мотиваційно-ціннісний, який являє мотивацію науковця-лікаря до навчання, проведення дослідів, розширення власних знань, професійного самовдосконалення та особистісного розвитку. Варто розрізняти зовнішню мотивацію (опанування компетентності задля вимог навчання в аспірантурі, роботи в закладі, за вимогою наукового керівника чи старших осіб) чи внутрішню (власне усвідомлення необхідності навчання як такого, важливості здобуття компетентності для самопрезентації).

2. Когнітивний компонент, який включає знання лікарів про сутність академічної комунікативної компетентності, способи й сигнали вербальної та невербальної взаємодії в академічному медичному суспільстві. Даний компонент охоплює не тільки знання певної академічної лексики, правил орфографії та синтаксису в академічній медичній англійській, проте правила комунікації та взаємодії, починаючи з доречності укладання документів, особливостей академічного листування, закінчуючи академічним дрес-кодом та правилами поведінки на конференціях.

3. Операційно-діяльнісний компонент, або ж поведінковий, більше представлений медичними та академічними комунікативними вміннями, які являють собою знання та навички, відпрацьовані з досвідом. Даний компонент включає не тільки вміння письма, слухання, монологічного та діалогічного говоріння, проте взаємодії при нестандартних ситуаціях, здатність до особистісно орієнтованої взаємодії, почуття етичності та такту, дотримання субординації, водночас із сформованою самооцінкою та самоповагою. В цілому, даний компонент є практичним втіленням двох попередніх та показує, наскільки продуктивно особа може взаємодіяти в академічному іншомовному середовищі науковців-медиків.

Адаптація структури І. Боровець [1] дає змогу виокремити такі компоненти комунікативної медичної академічної компетентності докторів філософії: комунікабельність (здатність науковців-медиків встановлювати й підтримувати необхідні контакти з іншими людьми англійською мовою в академічному середовищі, у письмовій чи усній формі, застосовуючи вербальні та невербальні засоби, характерні для англomовного співрозмовника, що включає і знання загальної, академічної та медичної англійської мови); знання змістовної інформації та вміння оперувати нею (що включає як знання предмета спілкування (науково-медичного), так і знання англійської мови, а також особливості вживання граматичних, лексичних та стилістичних конструкцій при академічному спілкуванні на медичні теми); здатність до партнерської взаємодії та досягнення взаєморозуміння.

Згідно зі структурою І. Пальшкової [5], можливо виділити наступні компоненти медичної академічної комунікативної компетентності: комунікативні знання (знання загальної, академічної та медичної англійської мови, а також знання правил організації комунікації в академічному та медичному се-

редовищі), комунікативні вміння та комунікативні здібності.

I. Носовець [4] також пропонує досить просту схему структури комунікативної медичної академічної компетентності, яка включає три компоненти: комунікативні знання, комунікативні вміння та комунікативні здібності, оговорюючи можливість приєднання також психологічних та індивідуальних компонентів. Розширений аналіз подальшої структури комунікативної компетентності та адаптація структури до комунікативної академічної компетентності науковців медичних спеціальностей дозволяють виокремити наступні компоненти: мотиваційний (готовність до виявлення компетентності в академічних умовах), когнітивний (знання змісту компетентності), поведінковий (досвід проявлення компетентності в різних ситуаціях, те, що автор ототожнює з терміном навички), ціннісний аспект (ставлення до змісту компетентності та її застосування), та емоційно-вольовий аспект (емоційно-вольова регуляція процесу).

Аналіз літератури показав, що в академічному медичному середовищі при комунікації на медичні теми вимагаються наступні навички та вміння [2]:

– формулювати цілі англомовної академічної комунікації на медичні теми та передбачати можливі

результати такого спілкування, відповідно, коригуючи власні стратегії;

– організовувати процес англомовного академічного спілкування на медичні теми, застосовуючи вербальні та невербальні засоби і прийоми, прийнятні для англомовного співкомуніканта;

– моделювати комунікативну поведінку при взаємодії в академічному медичному середовищі;

– знати правила етикету комунікації в академічному, науковому та медичному середовищі, й успішно їх застосовувати при взаємодії;

– уміти проводити бесіду, дискусію, діалог, презентувати дані власних досліджень, взаємодіяти стосовно академічних та медичних тем;

– вміти взаємодіяти в іншомовному академічному медичному середовищі в умовах, які змінюються, коригувати свою комунікацію відповідно до змін;

– запобігати конфліктним ситуаціям та за умови розвитку таких надавати комунікації продуктивного вирішення;

– взаємодіяти відповідно до власного світогляду, з урахуванням правил академічного етикету.

З урахуванням даних моделей автор створив власну структуру англомовної комунікативної академічної компетентності докторів філософії медичних спеціальностей, наведену в таблиці 1.

Таблиця 1. Структура англомовної комунікативної медичної академічної компетентності

Види компетентності	Когнітивна частина	Практична частина	Індивідуальна частина
Мовна	Знання загальної та академічної англійської мови, необхідні для організації комунікації	Практичні вміння та навички комунікації англійською мовою в академічному середовищі	Індивідуальні особливості: мотивація до англомовної академічної комунікації, особливості темпераменту та взаємодії комуніканта, психологічні характеристики
Соціокультурна, академічна	Знання основних засад організації англомовної комунікації в академічному середовищі: субординація, правила поведінки, етичні норми, біоетичні стандарти	Практичні вміння та навички англомовної комунікації в академічному суспільстві, підтверджені практичним досвідом організації такого спілкування	Індивідуальні особливості: екстра- чи інтровертність комуніканта, конформність, здатність ефективно організувати взаємодію з іншими, уникати конфліктів, дотримуватися загальноприйнятих правил, конфліктогенність комуніканта
Професійна	Знання особливостей професійної англійської мови медичного спрямування, в контексті академічної взаємодії	Практичні вміння та навички комунікації на фахові медичні теми, в контексті академічної взаємодії, англійською мовою	Індивідуальні особливості: здатність комуніканта ефективно організувати взаємодію на медичні теми

Розглянемо детальніше кожний компонент. Загалом, мовна компетентність відповідає сформованим знанням, умінням та навичкам комуніканта комунікації англійською мовою загального спря-

мування. Соціокультурна академічна компетентність відповідає сформованим знанням, умінням та навичкам комуніканта комунікації академічною англійською мовою в академічному науковому

середовищі. Професійна компетентність комуніканта відповідає знанням, умінням та навичкам комуніканта спілкуватися на фахові, медичні теми англійською мовою. В межах кожного виду виділяємо три категорії, такі, як: когнітивна частина – знання та вміння в межах компонента та способи їх отримання; практична – практичні навички в межах компонента; індивідуальна, обумовлена індивідуальними психологічними особливостями комуніканта, його мовною настановою, схильністю до ефективної взаємодії тощо. Кожний компонент є однаково важливим, недостатній рівень розвитку будь-якого компонента може призвести до низько-ефективної комунікації.

Англомова когнітивна компетентність включає знання та способи навчання. Високий рівень сформованості компонента передбачає досконале знання загальної іноземної (англійської) мови на рівні не нижче B2 за шкалою CEFR, а також постійний саморозвиток особи, читання літератури іноземною мовою, слухання та перегляд автентичних аудіо- та відеофрагментів. Середній рівень сформованості компонента відповідає досить високому рівню знань іноземної мови (B1 – початковий B2), а також помірним розширенням особою наявного рівня (здебільшого людина зупиняється на даному рівні, відсутній розвиток, не тренуються когнітивні навички). Низький рівень сформованості компонента передбачає рівень знань загальної англійської мови нижче за B1.

Англомова практична компетентність представлена наявними уміннями та навичками комунікації англійською мовою, без урахування спеціалізації. *Англомова індивідуальна компетентність* обумовлена суто індивідуальними особливостями комуніканта. Так, низький рівень впевненості в собі чи підвищена інтровертність останнього буде негативно відобразитися на загальному рівні мовної компетентності.

Англомова соціокультурна академічна комунікативна компетентність (далі – академічна) являє собою власне комунікаційну компетентність науковців, дослідників, академічного персоналу та інших осіб, дотичну до організації англомовної комунікації в академічному середовищі (тому, яке відноситься до науки та навчання). В межах даної компетентності знову виділяємо три компоненти.

Когнітивна академічна комунікативна компетентність представлена наявними знаннями та опануванням знань даної структури: академічної лексики, особливостей побудови граматичних

конструкцій при академічному спілкуванні, академічної стилістики та пунктуації, а також широкого соціокультурного академічного пласту, який включає і правила поведінки в академічному суспільстві (дрес-код, вербальні та невербальні знаки, дотримання правил субординації, сталі шаблони і правила академічної взаємодії, знання чинного законодавства країн стосовно академічної взаємодії, академічного пошуку й академічних досліджень, знання етичних та біоетичних основ академічного пошуку тощо). Високий рівень сформованості когнітивної соціокультурної академічної комунікативної компетентності передбачає рівень опанування іноземної мови C1, зокрема високий рівень знань компонента «Академічна англійська мова», знання чинного законодавства країн щодо проведення досліджень й академічної взаємодії, досконале знання біоетичних та етичних засад академічного пошуку й академічної взаємодії, та постійний розвиток комуніканта в даній галузі.

Англомова практична академічна комунікативна компетентність представлена практичними вміннями та навичками застосування когнітивного компонента, тобто є практичним втіленням отриманих знань. Знання основних засад та характерних особливостей академічної англомовної комунікації не транслюється автоматично в їх практичне застосування. Високий рівень розвитку практичної академічної комунікативної англомовної компетентності асоціюється з успішним використанням академічної лексики, граматики та стилістики, що може бути підтверджене складанням іспиту на рівні C1, з компонентом «Академічна англійська мова», а також вибором доречних конструкцій, способів та стратегій спілкування, дотриманням на практиці правил академічної взаємодії, етичних та біоетичних стандартів. Середній рівень розвитку даного компонента характеризується досить високим рівнем знань англійської мови на рівні C1, але з 50 % успішністю компонента «Академічна англійська мова», а також частковим дотриманням етичних та біоетичних стандартів і норм академічної взаємодії. Низький рівень розвитку практичної соціокультурної академічної комунікативної англомовної компетентності характеризується недостатнім для англомовної академічної комунікації рівнем знань B2 чи нижче, з рівнем розвитку компонента «Академічна англійська мова» нижче 50 %, недотриманням етичних, біоетичних стандартів проведення досліджень, грубим порушенням правил академічної комунікації.

Англомова індивідуальна академічна комунікативна компетентність представлена особистісними характеристиками комуніканта (власна «я-концепція» в академічній сфері, цілі та мотиви академічної комунікації комуніканта, самовпевненість та самооцінка комуніканта як представника академічної спільноти, комунікативна настанова в академічному спілкуванні, а також креативність, схильність до продуктивної співпраці, швидке мислення в академічних питаннях). Високий рівень розвитку компетентності характеризується самокритичною самооцінкою, здатністю змінюватися в академічному середовищі при комунікації відповідно до запитів, сформований «Я-образ» себе як представника академічного середовища. Середній рівень розвитку компетентності може бути пов'язаним із досить продуктивною комунікативною настановою при спілкуванні в академічному англомовному середовищі, помірно завищеною чи заниженою самооцінкою, помірною відкритістю до нового. Низький рівень розвитку індивідуальної англомовної академічної комунікативної компетентності характеризується непродуктивною комунікативною настановою комуніканта, повною нездатністю до роботи в команді, поганим усвідомленням своєї функції та ролі.

Професійний (медичний) компонент англомовної комунікативної компетентності представлений суто професійними знаннями, вміннями та навичками вживання медичної англійської мови при розв'язанні професійних ситуацій та професійній взаємодії. *Англомова когнітивна професійна (медична) комунікативна компетентність* представлена системою знань професійно спрямованої медичної англійської мови: медичної термінології, особливостей вживання граматичних конструкцій у медичних текстах, основ орфографії, орфоєпії та фонетики медичної англійської мови (багато термінів запозичені з грецької чи латинської мов, існує подвійність вимови термінів тощо), а також стилістичних особливостей побудови медичної документації англійською мовою; а також ефективністю комуніканта в навчанні академічної англійської мови й основних правил взаємодії та комунікації в медичному англомовному суспільстві (ієрархія лікарів, базові правила взаємодії тощо).

Англомова практична медична комунікативна компетентність представлена тим, наскільки успішно комунікант застосовує отримані знання на практиці, при комунікації, успішно підбирає вербальні та невербальні конструкції відповідно до

ситуації, ставить цілі й досягає їх. Знання медичної англомовної лексики та її коректне застосування є одним із ключових показників успішного розвитку даного компонента.

Англомова індивідуальна медична комунікативна компетентність представлена сформованим «Я-образом» комуніканта у професійному середовищі, комунікативною настановою комуніканта, креативністю та сформованістю професійного мислення, і деякими іншими індивідуальними особливостями.

В цілому, високий рівень розвитку *англомовної академічної медичної комунікативної компетентності* характеризується: високим рівнем (C1) сформованих знань, умінь та навичок застосування загальної, академічної та медичної англійської мови при фаховій та академічній комунікації, ефективній взаємодії комуніканта, обранням правильних стратегій комунікації, відповідно до існуючих етичних та біоетичних стандартів медичної та наукової взаємодії, позитивною комунікативною настановою, сформованою «Я-концепцією» себе як науковця та медика, здатністю до продуктивної взаємодії. Середній рівень характеризується: середнім (до 50 %, B2) рівнем сформованих знань, умінь та навичок застосування загальної, академічної та медичної англійської мови при фаховій та академічній комунікації, переважним обранням правильних стратегій при комунікації, здебільшого з дотриманням існуючих етичних та біоетичних стандартів комунікації, децю завищеною чи заниженою «Я-концепцією» себе як науковця та медика, частково негативною комунікативною настановою та схильністю до непродуктивної конфліктогенності. Низький рівень розвитку англомовної академічної медичної комунікативної компетентності характеризується: низьким, недостатнім (нижче 50 %, нижче рівня B2) рівнем сформованих знань, умінь та навичок застосування загальної, академічної та медичної англійської мови при фаховій та академічній комунікації, обранням непродуктивних стратегій при комунікації, недотриманням існуючих етичних та біоетичних стандартів комунікації, абсолютно некоректною сформованою «Я-концепцією» себе як науковця та медика, негативною комунікативною настановою та абсолютною схильністю до непродуктивної конфліктогенності.

Висновки та перспективи подальших досліджень. Зважаючи на новітність поняття англомовної академічної медичної комунікативної компетентності, зокрема стосовно навчання докторів

філософії, тема вивчена недостатньо та потребує подальшого опрацювання з метою удосконалення процесу підготовки майбутніх докторів філософії. Аналіз наявних структур та особистий досвід автора привели до формулювання структури англомовної академічної медичної комунікативної компетентності, в межах якої було визначено три підтипи компетентності: мовну (загальномовна компетентність), соціокультурну (академічна) та професійну (медична мовна). Кожний із підкомпонентів має три частини: когнітивну (знання компонента та способи його вивчення, представлене терміном знання), практичну (практичне застосування, представлене терміном уміння та навички) та індивідуальну (що являє індивідуальні особливості особи, які впливають на презентацію компонента). Високий рівень розвитку *англомовної академічної медичної комунікативної компетентності* характеризується: високим рівнем (С1) сформова-

них знань, умінь та навичок застосування загальної, академічної та медичної англійської мови при фаховій та академічній комунікації, ефективній взаємодії комуніканта, обранням правильних стратегій комунікації, відповідно до існуючих етичних та біоетичних стандартів медичної і наукової взаємодії, позитивною комунікативною настановою, сформованою «Я-концепцією» себе як науковця та медика, здатністю до продуктивної взаємодії. Сформованість даної структури є метою вивчення майбутніми докторами філософії медичних спеціальностей курсу «Англійська мова академічного та медичного спрямування».

Перспективи подальших досліджень – визначення основних критеріїв оцінювання компонентів англомовної академічної медичної комунікативної компетентності і проведення їх оцінювання на початковому та заключному етапах вивчення дисципліни.

Список літератури

1. Боровець О. В. Формування комунікативної компетентності майбутніх педагогів у процесі професійної підготовки / О. В. Боровець // *Інноватика у вихованні*. – 2016. – Вип. 4. – С. 82–89.
2. Лимар Л. В. Зміст і складові професійної компетентності сімейного лікаря: психологічний аспект / Л. В. Лимар // *Вісник післядипломної освіти. Серія «Соціальні та поведінкові науки»*. – 2019. – Вип. 8. – С. 67–83.
3. Назаренко Л. В. Зміст та структура професійної компетентності майбутніх медичних сестер / Л. В. Назаренко, І. М. Мельничук // *Медсестринство*. – 2014. – Вип. 4. – С. 40–43.
4. Носовець Н. М. Умови реалізації акмеологічного підходу до професійної підготовки майбутніх учителів / Н. М. Носовець // *Вісник Чернігівського національного*

педагогічного університету. Серія «Педагогічні науки». – 2014. – Вип. 120. – С. 151–153.

5. Пальшкова І. О. Комунікативна компетентність майбутніх філологів: методичний аспект / І. О. Пальшкова // *Наука і освіта : наук.-практ. журн.* – 2014. – № 3. – С. 123–127.

6. Про внесення змін до Постанови Кабінету Міністрів України від 23 берез. 2016 р. № 261 : Постанова Кабінету Міністрів України від 3 квіт. 2019 р. № 283 [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283-2019-%D0%BF#n2>.

7. Ротова Н. А. Коммуникативная компетенция педагога начального общего образования в процессе повышения квалификации / Н. А. Ротова // *Современная педагогика*. – 2014. – № 7. – Режим доступа : <https://pedagogika.snauka.ru/2014/07/2523>.

References

1. Borovets, O.V. (2016). Formuvannia komunikatyvnoii kompetentnosti maibutnix pedahohiv u protsesi profesiinoi pidhotovky [Developing communicative competence of future teachers during their professional training]. *Innovatyka u vykhovanni – Innovation in Education*, 4, 82-89 [in Ukrainian].
2. Lyamar, L.V. (2019). Zmist i skladovi profesiinoi kompetentnosti simeinoho likaria: psykholohichniy aspekt [Content and components of professional competence of family doctor: psychological aspect]. *Visnyk pisljadiplomnoi osvity. Seriiia «Sotsialni ta povedinkovi nauky» – Bulletin of Postgraduate Education. Series “Social and Behavioral Sciences”*, 67-83 [in Ukrainian].

3. Nazarenko, L.V., & Melnychuk I.M. (2014). Zmist ta struktura profesiinoi kompetentnosti maibutnix medychnykh sester [Content and structure of the future nurses professional competence]. *Medsestrynstvo – Nursing*, 4, 40-43 [in Ukrainian].

4. Nosovets, N.M. (2014). Umovy realizatsii akmeolohichnoho pidkходу do profesiinoi pidhotovky maibutnix uchyteliv [Terms of implementing acmeological approach to professional training of future teachers]. *Visnyk Chernihivskoho natsionalnoho pedahohichnoho universytetu. Seriiia «Pedahohichni nauky» – Bulletin of Chernihiv National Pedagogical University. Series “Pedagogical Sciences”*, 120, 151-153 [in Ukrainian].

5. Palshkova, I.O. (2014). Komunikatyvna kompetentnist maibutnikh filolohiv: metodychnyy [Communicative competence of future philologists: methods]. *Nauka i osvita: nauk.-prakt. zhurnal – Science and Education: Scientific and Practical Journal*, 3, 123-127 [in Ukrainian].

6. Pro vnesennia zmin do Postanovy Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 23 berez. 2016 r. № 261: Postanova Kabinetu Ministriv Ukrainy vid 3 kvit. 2019 r. № 283 [On introducing changes to the Decree of Cabinet of Ministers of Ukraine from 23.03.2016 No. 261: Decree of Cabinet of Ministers

of Ukraine No. 283 (3.04.2019)]. Retrieved from: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/283-2019-%D0%BF#n2> [In Ukrainian].

7. Rotova, N.A. (2014). Kommunikativnaya kompetentsiya pedagoga nachalnogo obshchego obrazovaniya v protsesse povysheniya kvalifikatsii. *Sovremennaya pedagogika* [Communicative competence of the teacher of primary school during his self-actualization]. Retrieved from: <https://pedagogika.snauka.ru/2014/07/2523> [in Russian].

Отримано 22.10.21
Рекомендовано 28.10.21

Електронна адреса для листування: lesyalymar@nmu.ua